

Undervisningen i centrum

Opgør med reformpædagogikken

I dag er der næppe nogen, der som H.C. Andersens bonde i eventyret om Store Claus og Lille Claus simpelthen ikke tåler synet af en degn. Men degnehadet findes stadig. Ingen lærer slipper for den tvivlsomme fornøjelse at løbe ind i massiv instinktiv modvilje hos folk, der har noget at hævne i forhold til en skolelærer, der engang gjorde børn fortræd. De ser skolen i dag gennem den samme optik, som de så deres egen skole i, da de var børn. Hvis de er mere end 50 år gamle, er det unægtelig ikke altid noget kønt syn,. Da de var børn, anvendte skolen stadig rutinemæssigt vold og psykisk terror mod elever, der på den ene eller den anden måde kom på tværs af læreren.

Først i 1967 var det slut. Det år blev lærernes revselsesret afskaffet ved lov. Fra nu af skulle skolens arbejde ikke hvile på elevernes pligtfølelse og indordning, men på deres motivation og udfoldelse. Dette paradigmeskift var måske medvirkende til, at det såkaldte ungdomsoprør, der brød ud i hele den vestlige verden det efterfølgende år, fik så stor gennemslagskraft i Danmark. I folkeskolen kom det reformpædagogiske gennembrud som en flodbølge, der rev alt med sig.

Omgangsformerne ændredes. Eleverne blev dus med lærerne, der kom til at hedde Søren og Hanne i stedet for hr. Hansen og frk. Jensen. Lærerne fjernede katederforhøjningerne, man indførte elevråd og klassens time og lod eleverne komme til orde på egen betingelser. Man forsøgte man sig med storrum og åben plan, og klasser indrettedes med læsekrog, køkkenhjørne og værksted. Der kom tæpper på gulvene og de gamle pulte blev skiftet ud med flyt- og justerbare borde og stole. Elevernes produkter udstilledes på opslagstavler, og der kom blomster i vinduerne og klassebiblioteker med frilæsningssæt på hylderne.

Undervisningsformerne ændredes. Lærerstyringen svækkedes og samtalen styrkedes. Udenadslæren og terperiet gik ud og tværfaglige, projektorienterede undervisningsforløb kom ind. Elevernes selvvirksomhed kom i centrum og de fik medindflydelse på organisationsformerne. Gruppearbejde, -fremlæggelse og -optræden blev almindelig og audiovisuelle hjælpemidler blev taget i brug for alvor. Flid, reproduktion og pligttopfyldelse blev nedprioriteret til fordel for kreativitet, originalitet og fantasi.

Undervisningens indhold ændredes. Målet var ikke længere at formidle pensum, men at konstruere 'hele' mennesker under overskrifter som nedbrydning af autoriteter, demokratisering, bevidstgørelse, selvrealisering, aktivisme, miljø, ligeværd, kollektivism og solidaritet med ulandene. Nye fag og emner væltede ind over skolen . Det begyndte med seksualitet, færdsel, fremmede religioner og sundhed, og siden har det ingen ende ville tage. Et forhold vi straks skal vende tilbage til.

En række andre betydningsfulde ændringer må ikke glemmes. Den gamle sorteringsskole, der med hård hånd havde adskilt eleverne i almen og boglig linje, blev afviklet, og man oprettede skolenævn (siden -bestyrelser) , børnehaveklasser og skolefritidsordninger. Sammenfattende kan man sige, at skolen påtog sig uden at kny et utal af oplysnings-, omsorgs- og opdragelsesopgaver, som samfundet hidtil havde ladet ligge eller løst andetsteds; det være sig i familien, i arbejdsfællesskaberne eller i det frie rum.

I stedet for en skole med en specifik dannelsesopgave og en dertil indrettet organisation har vi i dag udviklet en reformpædagogisk skole, hvis hovedfunktion synes at være at kompensere for alle fejl og mangler i opvæksten. Varm som moders skød og tryk som faders favn skal den være, og alle fortrædeligheder skal standse ved dens port. Fra madpakkedag og cykelhjelmkampagne over arbejdsmarkedsorientering og familiekundskab til sorgarbejde og selvmordsforebyggelse: Intet er for stort og intet for småt til skolen. Det hagler ned over lærerne med nye opgaver, men ingen af de gamle opgaver forsvinder. Indsatsområder kommer og går som

vinden blæser, og aldrig så snart er et udviklingsprogram afviklet før et nyt sættes i værk. Konsolidering er en by i Rusland. De gode formål står i kø langt ned ad vejen, men lærernes arbejde er blevet et logistisk mareridt, hvor mål og midler ikke hænger sammen på det praktiske plan. Skolens problem kan sammenfattes i et ord: Overbelastning.

Det opgør med den sorte skole, der bragede igennem helt tilbage i begyndelsen af halvfjerdserne ude på skolerne, satte sig i '94 for alvor igennem med en folkeskolelov, der definitivt knæsætter de dengang revolutionerende nybrud. Henved 30 år har det taget '68'erne at gennemføre, hvad de målbevidst har kaldt for 'den lange march op gennem institutionerne'. I mellemtiden er skolen imidlertid ændret til ukendelighed. At bekrige den sorte skole i 2003 er at løbe åbne døre ind. Nu er det reformpædagogikken, der skal udfordres.

Lærerautoriten er i dag nedbrudt til det punkt, hvor lærerens greb om begivenhedernes gang i klasserummet ofte er helt utilstrækkeligt. Følgen er ødelæggelse af læringsmiljøet, og det går især ud over de elever, der er afhængige af fred og ro for at lære. I Danmark forlader 18 % af eleverne folkeskolen som funktionelle analfabeter. PISA-undersøgelserne dokumenterer, at den danske skole har særlige problemer med at bryde den negative sociale arv – og at en af de mest betydningsfulde enkeltfaktorer i denne sammenhæng er læsefærdigheden.

Den reformpædagogiske kongstanke om den enkelte elevs eget liv som undervisningens udgangspunkt er kollapsede. Det lader sig ikke gøre at bringe elevernes almene dannelse op på et antageligt niveau, hvis al læring skal relateres til elevens egne handlinger, følelser og oplevelser. Eleven må og skal også møde det ukendte, det uventede, det overraskende, og det kræver brug af lærebøger og udsyn til det fremmede og fjerne i tid og rum. Når det ikke sker, er det – også her - elever fra hjem i samfundets nedre lag, der især kommer i klemme. De kan ikke bygge hele deres læring op omkring input fra deres eget miljø, fordi det ikke giver tilstrækkeligt intellektuelt afkast.

Kravet til skolen om at sætte barnet i centrum er ikke blot malplaceret og umuligt at opfylde, i og med at der befinder sig op til 28 elever i lokalet med lige ret til at indtage centrum. Det er tillige uforeneligt med skolens dagsorden. Hjemme hos far og mor kan barnet være i centrum. Alt, hvad barnet siger ved familiens middagsbord, er principielt vedkommende. Der kan barnet bade sig i de voksnes udelte opmærksomhed og sætte sin private dagsorden. Ingen kan komme udefra og forlange, at barnet gør bestemte ting på bestemte måder til bestemte tider. I skolen derimod må undervisningen være i centrum. Den er selve anledningen til, at skolen er bygget og til, at vi befinder os i den. Alle tilstedeværende, børn som voksne, må tage det fælles projekt på sig fra det øjeblik de træder over skolens dørtærskel.

Forestillingen om, at lærere og elever skal mødes i skolen som 'hele' mennesker, må opgives. Man kan undre sig over, hvordan man overhovedet kan komme på den idé. At være lærer er jo dog at udføre et erhverv. Hvem ville drømme om at forlange, at en håndværker, en læge, en advokat eller sågar en præst skulle optræde som 'helt' menneske i embeds medfør? Kun i privatsfæren kan vi mødes som 'hele' mennesker med krav på at blive taget som vi er på godt og ondt. Her kan vi slippe følelser og lidenskaber løs, skabe os ad libitum og ligge hinanden til byrde så meget vi lyster og orker. I det offentlige rum er vi derimod til enhver tid underlagt de begrænsninger, vi har pålagt hinanden ud fra ønsket om et samfund, der fungerer hensigtsmæssigt. Her gælder love, regler og konventioner, skrevne som uskrevne, og bryder vi dem, får det konsekvenser. Skolen er ikke blot en del af det offentlige rum; den er tilmed en tydeligt afgrænset del med en ganske særlig funktion, der kun kan iværksættes, hvis dens aktører påtager sig de roller, de er tildelt. I skolen kan de derfor ikke mødes som slet og ret børn og voksne. De må mødes i deres egenskaber af henholdsvis elever og lærere og agere i overensstemmelse med disse specifikke roller.

Skolen må besinde sig på betydningen af lovens krav om at dens hverdag skal bygge på demokrati. Børn er pr. definition ansvarsfri og kan derfor ikke tildeles egentlige demokratiske rettigheder, der medfører økonomisk, juridisk eller personligt ansvar. Skolen skal med lovens ord 'forberede eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund', men det betyder langt fra, at den skal overlade styringen til børnene. Skolen er og bliver de voksnes ansvar, og undervisningspligten er, når alt kommer til alt, et uforblømt indgreb i de yngre medborgeres personlige frihed på linje med værnepligten.

På denne baggrund er en vis modstand fra eleverne ikke blot forventelig. Den er en kernesund reaktion, og det er her, skolens demokratiske ånd skal stå sin prøve. Demokrati handler om retten til opposition, og demokratisk dannelse bygger på fælles indsigt i og forståelse for samfundet. Ud fra dette danner man sin mening, som man giver udtryk for i samfundets fællesskab, der på sin side er forpligtet til at tage det enkelte individ alvorligt. At lytte, tænke og tale i det offentlige rum er demokratiets grundteknikker. Det er denne demokratiske opdragelsesopgave, som skolen er pålagt. Børnene skal lære at indgå i målrettede, undersøgende arbejdsfællesskaber, respektere gældende spilleregler, omgås fremmede tæt og dog høfligt, tolerant og hensynsfuldt, udvise opmærksomhed og loyalitet, påtage sig opgaver, indgå kompromiser og tackle nederlag og sejr. Vanskelige discipliner for alle børn, som ikke bare kan læres hjemme hos mor og far, og som uvægerligt fører til konfrontationer, der slår gnister. Og for lærerne en stor og spændende arbejdsopgave, der trækker på mange aspekter af såvel deres faglighed som deres personlighed og kræver en ekspertise, som udvikles løbende i lærerens praksis gennem hele karrieren.

Samfundet må forlange, at lærerne gør sig helt klart, hvad deres opgave er, og støtte dem i at afgrænse den. Lærere skal de være, ikke reserveforældre, socialrådgivere, terapeuter eller pædagoger. Skole skal de holde, ikke hjem, fritidsordning eller legeplads. Læreren må bakkes op – navnlig af forældrene - i den vanskelige opgave at træde i karakter som en venlig autoritet, der mødes med naturlig respekt af eleverne. Og hun må understøttes deri af en skoleledelse, der forstår, at læreren ikke bare er en ansat, men også en leder i sin egen ret. En myndighedsperson med andre ord, udstyret ikke blot med forpligtelsen til at betjene borgerne, men også med et vist mål af udøvende magt i relation til eleverne. Det er den naturlige følge af den grundlovsfæstede undervisningspligt, som dybest set er udtryk for samfundets basale krav til borgerne om at påtage sig det medansvar for civilisationen, der følger med retten til et liv i frihed.

Niels Chr. Sauer,
lærer